

מסורת הש"ס
 א. זבחים לו, א-ב.
 ב. (הביטול) שבת פג, ב.
 יבמות יב, א. כתובות מו, א.
 קדושין מג, א. שבויות יד, ב.
 זבחים לו, ב. כריתות ט, א.
 ספרי במדבר טו, ה. שם יח, טו.
 ילק"ש תורה תרמג, שם תשמו. שם תשנה. שם תתפד. שם תתק.
 ג. ראה זבחים לו, א.
 ד. (בשנינויים) ירושלמי ראש השנה פ"א ה"א. תוספתא בכורות פ"ג ב.

גרסות
 אי מהתם בכתי"י מילים אלה חסרות.
תודה בש"מ: **תודה** מה **תודה** ליום ולילה אף בכור ליום ולילה.
 לך יהיה יש בכתי"י: **יהיה** לך ויש לך.
הא מהתם איכא למימר **האי** בכתי"י מילים אלה חסרות.
יהיה לך ברוב כתי"י: **לך** יהיה.
ואידך אמר בש"מ: **ואידך**.
לו בכל התורה כולה ברוב כתי"י: **בתורה**.
מום בתוך שנתו **רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש** בכתי"י מילים אלה חסרות.
נולד לו בכתי"י ועוד: **נולד בו מום** ובש"מ: **נולד לו מום**.
ולאחר שנתו — **ותו** בכתי"י ועוד מילים אלה חסרות.
דנולד לו בכתי"י, בש"מ ועוד: **דנולד בו מום**.
שלושים ברוב כתי"י: **שלושים יום**.
נראה ברוב כתי"י: **נראה**.
רשאי לקיימו שנים ושלוש שנים ומשנראה להראותו **לחכם** **נולד לו מום** ברוב כתי"י מילים אלה חסרות.
אבל ברוב כתי"י מלה זו חסרה.
השבת בכתי"י: **השב**.
שלושים יום ברוב כתי"י: **שלושים**.

ושואלים: **ואידך** [והאחר, החכם בבית מדרשו של רב], מה הוא אומר? מדוע אינו למד מחזה ושוק? ומשיבים: **אי מהתם** [אם משם], איכא למימר [יש לומר] שהכתוב משווה אותו לחזה ושוק של קרבן תודה, הניתנים אף הם לכהן, והם נאכלים רק ליום אחד ולילה. ושואלים: **ואידך** [והאחר, רב יהודה בשם רב], מה הוא משיב על כך? ומשיבים: **אמר קרא** [הכתוב] בכבור: "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה" (במדבר יח, יח) — הוסיף לך הכתוב והיה אחרת בכבור, שתהיה בו לכהן זכות נוספת, יום נוסף באכילה, יתר על חזה ושוק של תודה. ושואלים: **ואידך** [והאחר], מדוע אינו דורש באופן זה? ומשיבים: **הא מהתם איכא למימר** [הרי משם יש לומר] באופן אחר: **האי** [זה] "יהיה לך" — לימד על בכור בעל מום שנתנו לכהן. והזקק לכתוב זה, שהרי לא מצינו לו בכל התורה כולה, שיינתן קרבן בעל מום לכהן. ושואלים: **ואידך** [והאחר], מהיכן הוא למד דין זה? ומשיבים: **אמר שם הכתוב** "ובשרם יהיה לך" בלשון רבים, כלומר, אחד בכור תם ואחד בכור בעל מום. ושואלים: **ואידך** [והאחר], מדוע אינו למד מ"ובשרם"? ומשיבים: לשיטתו, "ובשרם" דהני בכורות דכולהו ישראל קאמר (של אותם הבכורות של כל ישראל הוא אומר), שיהיו לאהרן ולבניו, ולכן הוא בלשון רבים.
א שנינו במשנה: **נולד לו מום בתוך שנתו** **רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש**, לאחר שנתו — אינו רשאי לקיימו אלא שלושים יום. **איבעיא להו** [נשאלה להם] **שאלה** ללומדים: **היכי קאמר** [כיצד הוא אומר]? מה כוונת התנא? האם כוונתו: **נולד לו בתוך שנתו** — **רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש**, וכן לאחר שנתו נמי [גם כן] נותנים לו עוד שלושים יום. **או דלמא** [שמא] מדובר בשני מקרים: **היכא** [במקום] **שנולד בו מום בתוך שנתו** — **רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש**, ו**תו לא** [ולא עוד]. **והיכא** [ובמקום] **שנולד לו המום אחר שנתו** — אינו רשאי לקיימו אלא שלושים יום? ומציעים, **תא שמע** [בוא ושמע] רביה ממה דתניא [משננה ברייתא]: **בכור בזמן הזה**, שלא ניתן להקריבו, עד שלא נראה בו מום להראותו לחכם — **רשאי לקיימו שנים ושלוש שנים**, ומשנראה להראותו לחכם, אם נולד לו מום בתוך שנתו — **רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש**. אבל אחר שנתו אינו רשאי לקיימו אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת. אבל מפני השבת אבידה לבעלים, כלומר, כדי שיוכל למצוא כהן, שהוא נחשב בעליו של הבכור, ולתת לו את הבכור, אמרו חכמים: **רשאי לקיימו עוד שלושים יום**.

ואידך — דמפיק מ"וצשרם יהיה לך" וגו' — ההוא ודאי צחזה ושוק דמדה מיטעתי. אלא שני ימים נפקא ליה מ"יהיה לך", דמשמע והיה אחרת לצר מו. שלא מצינו בכל התורה כולה — שיתנו לכהן, אלא מרביא דהאי "יהיה לך" נפקא. **ואידך** — דמפיק מ"יהיה לך" שני ימים ולילה אחת, ככור בעל מום שנתנו לכהן — מ"וצשרם יהיה לך" נפקא, לשון רבים, משמע: אחד תם ואחד בעל מום. **ואידך** — "וצשרם" לא משמע אלא תמימים. והא דנקט לשון רבים — דאזכורות דכולהו ישראל קאי. ולאחר שנתו נמי שלושים יום — אף על גז דמוס צמון שנתו נולד טובא. כל שנים עשר חדש — עד שיהו לו שנים עשר חדש משנולד. היכא דנולד בו מום — לאחר שנתו — רשאי לקיימו שלושים יום הכי קאמר: ואם לאחר שנתו נולד המום — יקיימו שלושים יום. בזמן הזה — ש"מ תס ראי ללוס. עד שלא נראה להראותו לחכם — שלא פל צו מוס. אחר שנתו. אינו רשאי לקיימו אפילו יום אחד — וקא סלקא דעתך אנוול צו מוס צמון שנתו קאי. וקמני: אכל מפני השנת אצידה לבעלים, דהיינו כהן, דשמא אס ציד ישראל הוה האי בכור לא משכח כהן למימדי ליה, ואי שחיט ליה יסריח הוצר, ואי לא משכח כהן — רשאי לקיימו שלושים יום, ואי לא משכח כהן — שוטטו ומולחו עד שימצא כהן. אלמא, שלשים יום דקאמר — אנוול מוס צמון שנתו קאי.

תוספות

שלא מצינו לו בכל התורה כולה — פירש בקונטרס: שיתנו לכהן, אלא מרביא. לפירושו כן יכול לומר בכל דרשות! ומפרש רבינו יצחק דהכי קאמר: שלא מצינו לו בכל התורה כולה שיתנו כולה כיוצא בזה. דחטאת ואשם, שהם לכהן כשקריבין למזבח, אם הוממו, שהמזבח מפסיד חלקו — מפסיד גם לכהן. אבל בכור — אפילו בעל מום דכהן הוא. וכן ההיא דפרק "שתי מדות" (מנחות צא, ב) גבי נסכים: "לכבש האחד" — זה אחד עשר של מעשר, שלא מצינו לו בכל התורה כולה שיהא טפל חמור מן העיקר. דהוה מצוי למימר: אחד עשר של מעשר יוכיח, כדמשנה אמורת מפסח. וכן בשבת בפרק "אמר רבי עקיבא" (פג, ב): זה היסטו של זב, שלא מצינו בכל התורה כולה דטומאה המסטת תטמא. **ואידך** ובשרם דהני בכורות דכולהו ישראל קאמר — בסוף "איזהו מקומן" (זבחים נז, א), משני: רבי ישמעאל מ"בשרם" דהך [בכורות] קאמר. משמע רוצה לומר דקאי אבכור שור וכשב ועז דכתיב לעיל מיניה. ושינויא אחרתא הוא. ואם תאמר: והא תנא לא דריש מידי מ"ובשרם" לשון רבים. ובסוגיא דהתם לעיל (שם נז, ב) דריש רבי יוסי הגלילי: "דמו" לא נאמר אלא "דמם", "חלבו" לא נאמר אלא "חלבם" — לימד על בכור ומעשר שטעונון מתן דמים ואמורין למזבח! ויש לומר: דפולגתא היא בריש פרק "בית שמאי" בזבחים (לו, א), ורבי ישמעאל נפקא ליה מ"ידם זבחיך ישפך".
עד שלא נראה להראותו לחכם — פירש בקונטרס: שלא נפל בו מום. וקשה: מאי רשאי לקיימו שנים ושלוש שנים: על כרחיך יקיימו! ודוחק לפרש "רשאי" לשון חיוב, כי ההיא דערכין (כח, ב), דמקדישין אותו הקדש עילוי, כמה אדם רוצה ליתן בקרבן זה לעשותו עולה אף על פי שאינו רשאי, דפירושו כמו אף על פי שאינו זרה (יג, א): בהמה תעקר, דנועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה. אבל היה משמע דאם היה רוצה לכונסו לכיפה — כונסו. ומעשים בכל יום ששומרים אותם עד שיפול בהם מום. ונראה לפרש: עד שלא נראה להראותו לחכם — שלא נודמן לו חכם אחר שנפל בו מום. שאין זקוק להוליכו במקום רחוק למקום שהחכם שם.
מפני השבת אבידה לבעלים — פירש בקונטרס: דהיינו כהן, דזימנין דלא משכח כהן למיתבא ליה, ואם ישחטנו מיד יסרח. לפיכך רשאי לקיימו שלושים יום אחר שנתו. ואומר רבי: דמייירי ביד כהן, ואין צריך עכשיו לבשר, ונתנו לו חכמים זמן שלושים יום. אבל ישראל לעולם ממתין עד שימצא כהן.

עיונים

שלא מצינו לו בכל התורה כולה רש"י מסביר: שלא מצאנו לו כתוב אחר בתורה ללומדו משם. וכבר תמהו בתוס' על דרך פירוש זו, שהרי רוב דרשות חכמים מן הכתוב בניית בדרך זו, ואין אנו מוצאים תוספת הסבר זו לדרשות חכמים בכל מקום. ופירשו כי הכוונה היא, כמו במקומות אחרים שהוזכר ביטוי זה — שיש כאן דין מיוחד, שלא מצאנו בכל הקרבנות כולם כעין זה, שקרבן בעל מום ניתן לכהנים. שהרי אין הכהנים זוכים אלא ממה שזוכה בו המזבח, ומזה שלא זכה בו המזבח, מחמת שנפל בו מום ונפסל — גם הכהנים אינם זוכים בו (וראה קרן אורה זבחים לו, ב).
תא שמע דתניא וכו' רש"י פירש כי ההנחה היא שיש לפרש את הברייתא כאפשרות הראשונה, שמדובר בבכור שנולד לו מום בתוך שנתו. ועל סמך זה יש לפרש גם את המשנה באותו אופן. ומדבריו לא נתבאר מה נוסף בלשון הברייתא על לשון המשנה שמחייבנו ללמוד כן. ובתוס' חיצוניות הציעו כי הלשון "אחר שנתו אינו רשאי לקיימו אפילו שעה אחת" מורה שכבר נולד בו מום בתוך שנתו. ויש שהציע כי הדיוק הוא מן הלשון "אחר שנתו" שבברייתא, לעומת "לאחר שנתו" שבמשנה (שורש יש). ומרש"י ד"ה עדיין תבעי מוכח כי לא הבחין בין זה לזה. אבל יש שהציע לפרש הפוך מרש"י, שהטעם "אבל מפני השבת אבידה לבעלים", מלמד כי מדובר דוקא בבכור שנולד לו מום לאחר שנתו, שהרי בכור שנולד בו מום בתוך שנתו אינו זקוק לטעם זה (רש"י). וראה עוד בשורש יש.
עד שלא נראה להראותו לחכם רשאי לקיימו שנים ושלוש שנים היתר זה לכאורה אין בו צורך, שהרי ממילא אינו יכול לעשות עמו דבר, כל עוד לא נפל בו מום. ובתוס' הציעו כי הכוונה היא שאינו צריך לגרום לו למיתה כדין שאר קדשים בזמן הזה, שמכניסים אותם לחרד סגור, מחשש לתקלה של שימוש בקדשים (ע"ז יג, א). ואילו לפי התוספתא בבבא קמא (פ"ח י) היה מקום לומר שאינו רשאי לקיימו משום שאין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל. אפשרות אחרת העלו בתוס' (וכפי שפירש רבינו גרשום את דין משנתנו. כשנפל בו מום, ש"רשאי" כאן מובנו — חיוב, כלומר, שחייב לקיימו אצלו, אם אין שם כהן. ויש שפירש

שגם אם יש שם כהן — אינו יכול להכריחו לקבל ממנו את הבכור, שמתנה היא, ואינו חייב לקבלה אם אינו חפץ בה, אלא חייב הישראל לקיימו אצלו (אור רוע). וכל זה אם נפרש כרש"י, ש"עד שלא נראה להראותו לחכם" משמעו — עד שלא נפל בו מום. אבל לדעת בעלי התוס' מדובר בברייתא בבכור בעל מום שביד הכהן, ומה שנאמר "עד שלא נראה להראותו לחכם", כוונתו שאם אינו מוצא חכם בקרבת מקום — אינו צריך להרחיק לכת ולחפש חכם שיתירו. וכן נראה שהבין רב יוסף בירושלמי (ראש השנה פ"ה ה"א) ברייתא זו, שהיא עוסקת בבכור שכבר נפל בו מום.
מפני השבת אבידה לבעלים אמרו רשאי לקיימו לשיטת רש"י (ראה לעיל) מדובר כאשר הבכור ביד ישראל, שיש חשש שאם ישחטנו — שמא יסריח הבהר קודם שימצא כהן. ולכן הוא רשאי (מותר), או לפירוש האחר — חיוב) להשאיר את הבכור בחיים שלושים יום ולא לשוחטו, שמא יודמן לו כהן, שהוא הקרוי כאן הבעלים. ולאחר מכן יש חשש שמא יבוא לידי תקלה של גיזה ועבודה, ולכן צריך לשוחטו ולמולחו, ולשומרו עד שיבאו כהן (או לדעת הרי"ד — לקבורו). אבל בתוס' פירשו (לשיטתם) כי מדובר בבכור המצוי ביד כהן, שאם אינו צריך בשר באותה שעה לא חייבוהו לשוחטו מיד, כדי שלא ייפסד על ידי כך.
אורח ההלכה
בכור בזמן הזה עד שלא נראה להראותו לחכם הבכור בזמן הזה, עד שלא נראה להראותו לחכם — מקיימו שנים ושלוש שנים (כלומר, אם לא היה בו מום — חיוב לקיימו, ואין הבעלים או הכהן רשאי לכנסו לכיפה עד שימות מעצמו. ג"א. ואם נפל בו מום — רשאי הכהן להשהותו, ואינו חייב להוליכו לחכם. ש"ך, כשיטת התוס'). ומשנראה להראותו לחכם, אם נולד בו מום בתוך שנתו — רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש, ואם נולד בו מום לאחר שנתו — מקיימו שלושים יום. כברייתא ובמסכת הגמרא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"א ה"א. ש"ע י"ד שו, ט. שם שט, א.)

- מסורת הש"ס**
- א. עין ריה כב.
 - ב. ראה משנה ב"ק ע"ב.
 - ג. ב"ק ק"א, ק"ב, ק"ג, ק"ד, ק"ה, ק"ו, ק"ז, ק"ח, ק"ט, ק"י, ק"יא, ק"יב, ק"יג, ק"יד, ק"טו, ק"טז, ק"יז, ק"יח, ק"יט, ק"כ.
 - ד. סנהדרין לגב.

גרסות

קנסא – שמע מינה בכת"מ ועוד מילים אלה חסרות. וראה בעינינו. **אי אמרת** יש בכת"מ: **כגון דחזינא ביה מומא ואתו שהדי ואמרי כדקאי קאי אי אמרת.** **שקוי** בכת"מ ועוד: **שהדי שקוי.** **ואי אמרת** יש בכת"מ: **ובי דינא לא שפיר שויה ואי אמרת.**

שח ברוב כתיב: **סח.** **מדקאמר ליה בא ואראך** בכת"מ מילים אלה חסרות. ובכמה כתיב: **מדקאמר בא.**

זה הפסד מרובה **זה הפסד מועט** יש בכת"מ: **זה הפסד מועט זה הפסד מרובה.**

משום גזירת מגדלי בהמה דקה בכת"מ: **משום מגדלי בהמה.**

א"ש"ר

ר' יאשיה דמן אושא הוא כנראה האמורא הקרוי כרגיל ר' יאשיה (בלא כינוי נוסף). אמורא מן הדור השלישי לאמוראי ארץ ישראל. ר' יאשיה היה בבלי במקורו, ושם למד תורה מפי רב ושמואל. לאחר מכן עלה לארץ ישראל ולמד שם בעיקר מפי ר' יוחנן וגדולי תלמידיו. מקום מושבו היה בעיר אושא, שבה היה לפי היראה כאן ראש בית הדין. הרבה מדבריו בחלכה ובאגדה מצויים בתלמוד הירושלמי, אף שיש מדבריו גם בתלמוד הבבלי. חכמים שונים בני דורו ובני הדור שלאחריו קיבלו ממנו ומסרו את תורתו.

מתניתין נמי דיקא [לשון משנתנו גם כן מדוייקת] **כהסבר זה, ששינוי בה: השוחט את הבכור ומראה את מומו, רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה [למד מכאן]: קנסא קאי קניס [קנס קונס] רבי מאיר, על שלא הראהו למומחה, ולא אסור מספק שמה השתנה המום לאחר מיתה, ובעצם אין זה מום. ומכאן שמדובר במומי הגוף שאינם משתנים, ואין זה אלא גזירה משום דוקין שבעין, שהם משתנים על ידי המיתה. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא. בענין זה איבעיא להו [נשאלה להם] שאלה לחכמים: מה ששינוי בכרייתא מפני הדוקין שבעין המשתנין, האם כוונתו – וכולהו משתני [וכולס, כל הדוקין שבעין, משתנים]. או דלמא [שמא] איכא דמשתני ואיכא דלא משתני [יש שמשתנים ויש שאינם משתנים]? ומסבירים: למאי נפקא מינה [למה, אינו משתנה הלכתית יוצאת ממנה, משאלה זו] – לאכחושי שהדי [להכחיש עדים], שמעידים שמומים אלו היו בו בחייו, ולא נשתנו. אי אמרת [אם אתה אומר] שכולהו משתני [כולס משתנים] – שקרי נינהו [שקרנים הם]. ואי אמרת [ואם אתה אומר] כי איכא דמשתני ואיכא דלא משתני [יש שמשתנים ויש שאינם משתנים] – סמכינן עליהו [טומכים אנו עליהם]. אם כן מאי [מה] הדין? ומציעים, תא שמע [בוא ושמע], ראהי ממה שאמר רבה בר בר חנה: שח (ספר) לי רבי יאשיה דמן אושא: בא ואראך בדוקין שבעין שהן משתנים. מדקאמר ליה [ממה שאמר לו] "בא ואראך" – מכלל הדברים אתה למד דאיכא דמשתני ואיכא דלא משתני [יש שמשתנים ויש שאינם משתנים]. והראה אותם שהם משתנים. מי שינוי במשנה: מי שאינו מומחה להכיר במומי הבכור ולהתירו, וראה את הבכור ונשחט על פיו – הרי זה יקבר, וישלם לכהן מביתו. ושואלים: לימא תנן סתמא [האם לומר] ששינוי בסוף משנתנו בסתם] **כרבי מאיר, בתחילת המשנה, שאוסר את הבכור בכל מקרה שנשחט שלא על פי מומחה? ורוחים: לא, דלמא [שמא] מדובר כאן בדוקין שבעין, שהם משתנים לאחר מיתה, ואז הוא דברי הכל, וגם לשיטת ר' יהודה.****

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

מתניתין נמי דיקא; רבי מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה – אסור. שמע מינה: קנסא קאי קניס

תוספות

רביע לדקה ומחצה לגסה – ואף על פי שפירש בקונטרס: משום דהוי מומן המוטל בספק, שמא יתירונו חכם על מום, ושמא לא יתירונו – לאו משום דתייתי כסומכוס, אלא תקנת חכמים בעלמא הוא. ואף על גב דאירי בכל מום, אפילו ידוע שיתירונו מומחה על ידו – מכל מקום חשיב ליה ספק קצת, דשמא לא מוזיקא ליה מומחה. וגם לא פליג בין מום. ואי הוה מיירי הך ברייתא בדוקין שבעין דוקא – הוה ניחא טפי, דהכי נמי קיימא לן כרבי יהודה כדפרישית, ולדידה אינו נקבר אלא בדוקין שבעין. ועוד יש לפרש: דהיינו טעמא דמשלם מחצה – ששיערו חכמים דאנו שוה יותר כל זמן שעומד בספק, שעדיין לא הותר. ובתרומוה נמי אשכחן שאינו שוה אלא כמחצה של חולין, כדאמרינן בפרק "אף על פי" (כתובות נ"א, א): כל מקום שהוזכר תרומוה – נותן לה כפלים בחולין. ומיהו, לא דמי ממש לתרומוה, דאסורה לזרים ואסורה בטומאה. אבל בכור – מומין שרי לגמרי כצבי וכאיל.

משום גזירת מגדלי בהמה דקה – פירוש: שהחמירו עליהם חכמים שלא לגדלם כי אם בחורשין חוץ ליישוב, ויש בה טורח גדול, ואינו שוה אלא רביע, דהיינו מחצה פחות מן הגסה. וגם בקונטרס פירש כן – מפני טורח גזרו לה. אבל לא דקדק ליישב לשון גזירה.

זן את הדין כו' – בפרק קמא דסנהדרין (ו, א) פריך מינה לרבי אבהו שאמר: שנים שדנו אין דיניהן דין. ותימה: מנא ליה דמיירי ביחיד? אי משום דקתני "זן את הדין

עיונים

שמע מינה קנסא קאי קניס ר' מאיר רמב"ן הבין כי אין מדובר כאן ממש על קנס שקונסים עוברי עבירה, שהרי נאמר "הואיל ונשחט שלא על פי מומחה", ומשמע – גם כשאדם אחר שחטו, ולא רק הבהן, שהוא הוכאי לבכור. ויש להבין: איפוא, את הביטוי "קנס" במובן – דבר שאינו מעיקר הדין, אלא גזירה שמא יבואו להתיר במומים המשתנים, כלשון הגמרא לעיל. אבל מדברי רש"י מסכת ביצה (כ"א, א) מבואר כי אכן מדובר כאן בקנס שקנסו את הבהן ששחטו קודם שהראהו לחכם (ואם אחר שחטו – אין ר' מאיר אסור על הבהן). ואף שנאמר לעיל כי מדובר על גזירה ולא על קנס, אם לא היה מקום לקנס – לא היה ר' מאיר גזר בכך (תוס' חיצוניות). ושאלה זו, האם מדובר בקנס או בגזירה, מהווה יסוד מחלוקת לפסיקת ההלכה בענין זה. עוד מומן הגאונים, שכן מצד אחד קבע ר' יוחנן (עירובין מ"ב, ב) כלל שהלכה כר' יהודה מול ר' מאיר, ואם כן הלכה כר' יהודה. אך מצד אחד קבע שמואל (כתובות נ"א, א) כי הלכה כר' מאיר בגזירותיו. ויש שאמרו – אף בקנסותיו, או לחלופין – בגזירותיו ולא בקנסותיו.

ואי אמרת איכא דמשתני ואיכא דלא משתני סמכינן עליהו וכל זה הוא לשיטת ר' יהודה. שהרי לשיטת ר' מאיר, בכל מקרה אסור הבכור, ולא רק בדוקין שבעין, אלא במומים שאינם משתנים לעולם (רש"י).

מדקאמר ליה בא ואראך רבינו גרשום פירש ש"אראך" משמעו – אלמדך, כלומר, אלמד אותך מה הם אותם דקים המשתנים.

משלם רביע לדקה ומחצה לגסה טעם הדבר שאף בבהמה גסה אינו משלם מלוא הסכום, לא הוכרז לכאורה בגמרא. ורש"י כתב כי יש כאן ספק, שמא כלל לא היה בו מום, וייתכן כי ללא היה נופל בו מום גם בעתיד, ונמצא שלא הפסיד את הבהן דבר, ולכן חולקים, כדן מומן המוטל בספק. וכתב העירוי כי זו שיטת סומכוס היא, ואין אנו מכריעים כך בספק ממון, אלא כלל בדינו – המוציא מחבירו עליו הראיה. ושם הציעו כי מדובר בתקנת חכמים בלבד, ולא בדבר שמן הדין. ועוד הציעו כי מדובר כאן בערכו הממשי של בכור זה, שהואיל וספק אם יותר באבילה – אינו שווה אלא מחצית ערכה של בהמה רגילה. הסבר אחר, העלמא מדברי הראב"ד, הוא, שהטעם המובא בגמרא להבחין בין דין בהמה דקה לדין בהמה גסה, שבהמה גסה הפסדה מרובה – כולל בתוכו את הנימוק לכך שאין קונסים אותו אלא במחצית – משום שחסך מן הבהן את גידולה.

משום גזירת מגדלי בהמה דקה נגעו בה רש"י הביא לכך שני פירושים. ומפירושו הראשון משמע כי יש להבין "גזירת" במובן על וטורח, שטורחה של הבהמה הדקה גדול יותר, והוא הטעם מדוע לא גזרו על מי שהתיר את הבכור – משום שלא הפסיד כל כך את הבעלים (הכהן), שהרי היה צריך לטרוח בגידולה. ואילו הפירוש השני מסביר מדוע גזרו על הבעלים של בהמה דקה שלא לקבל מחצית משווייה כמו בבהמה גסה – משום הגזירה שלא לגדל בהמה

משנה ואם היה מומחה לבית דין פטור – דיינת ליה, הואיל ולא נקי דניי?

גמרא רבי מאיר דאין דינא דגרמי – נצנא קמא צפקא "הגזול עלי" (ק,פ): מחילת הכרס שנפלה – אומר לו: "גדור", נמיאש הימנה

ולא גדרה – הרי זה קידש ומייצ צלחתימו. גרמי – דגם לאסור מנאחמו של מצירו. בשלמא חייב את הזכאי משכחת נשא ונתן ביד – שנטל הוא המעות ממנו כדו ופרעו לנצל דין. אלא זיכה את החייב היכי דמי – נעל כרחק לא משכחת לה דעידע מדי, אלא "פטור אתה" קאמר ליה! שהיה לו משכון – למלוה, זה פטור את הלוה, ונטל את המשכון מיד המלוה והחזירו ללוה. דאגע בהו שרץ – היצוא טהרות לפניו לישאל עליהן, ואמר: "עמאות הן", ונטל שרץ אחד ונגע בהן כדי שלא יהא עוד ספק בהן, ויעמיד דניו. שעירבן עם פירותיו שהן טהרות לפניו לישאל עליהן, ואמר: "טהורות", ונטלן הוא עלמנו ועירבן עם פירותיו של נשאל. לנוף אמר חכס מומחה: "עמאות הן", וטימאו את השאר שנמערבו בהן.

משנה האם שלה – רחס שלה. והאכילה רבי טרפון לבלבים – ששאלו לו עליה אם טריפה היא, והאכילה לנלגס. שלא תלד – מפני שפרות ומזיות שלהן מעולין מאד, ומוכרין אותן ציוקא, ורואין שלא ילדו מנלכות אחרת, כדי שיהו לריבין להס. ותומכין האם שלה, ואינה מתה – הילכך לאו טריפה היא. הלכה חמורך טרפון – הפסדת תמור, שמשלמנו לנצל הפרה.

גמרא ותיפוק ליה – דלא נמי ללא מומחה הוא – פטור, דטועה דנצר משנה הוא, דתנן ז"אלו טריפות" (חולין ז,ה): ויטלה האם – כשירה. וטעה דנצר משנה – חוזר דיעורו, כסנהדרין (ג,ו). וכיון דלא קיימא פרה הוה מלי למהיכלי מיה ולמשרייה, אשתכח דמה שאמר לאו כלום הוא זה, וזה שהאכילה לנלגס – איהו

הוא לאפקוד אנפשיה! אי נמי בשיקול הדעת טעית – לאפילו הוה קיימא לא מלי למהיכלי מיה ולמשרייה, ואשתכח לאיסורו איסור, ואתה הפסקתו – אפילו הכי פטור אתה מלגלס, דמומחה אתה. שיקול הדעת – מפרש צפקא קמא דסנהדרין (ו,ו): כגון מרי מנאי או מרי אמוראי דפליגי, ולא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, וסוגיא דעלמא כמד מינייהו, ואילי האי וענד כלידך, מה שעשה עשוי ומשגל מציו.

משנה אין שוחטין – דלמא משום אגרא קשוי ליה. אלא אם כן היה מומחה

תוספות

הדין" לשון יחיד – הא בריש "אלו טריפות" (חולין מד,ב) קתני: דן את הדין, ולא מיירי ביחיד, כדקתני: וכולן רשאין ליקח! ויש לומר: דהתם קתני דומיא דעדים. אבל מתניתין דהכא מיירי כולה ביחיד, דקתני סיפא: ואם היה מומחה לבית דין כו', ומעשה ברבי טרפון כו'. ורישא נמי: מי שאינו מומחה וראה את הבכור.

לימא תנן סתמא כרבי מאיר כו' – תימה: דלא דייק הכא מרישא, דמי שאינו מומחה וראה את הבכור ושחט על פיו הרי זה קבר וישלם מביטו. דההיא מה נפשך כרבי מאיר אתיא, דדאין דינא דגרמי. דלא מתוקמא בנשא ונתן ביד – דהא "נשחט על פיו" קתני ובי"הגזול קמא" (בבא קמא ק,א) לא משכח התם משנה דדאין רבי מאיר דינא דגרמי, אלא מברייתא דמחיצת הכרס, והוה ליה לאיתוויי מהך. ובי"הגזול בתרא" (שם קז,ג) גבי ההוא דאחויי אחוי, דסבר למיחייביה ממתניתין דדן את הדין, וקדחי – אמאי לא חייביה מהך?

עיונים

ואם היה **מומחה לבית דין** הביטוי "מומחה" בכלל, משמעו בעיקר מי שבקי ומיומן בדבר, ובהקשר של יידיים – מי שהוא "גמיר וטביר", שלמד בתורה שבכתב ושבעל פה, וידוע לסבור ולהקיש ולהבין דבר מתוך דבר (רע"ב). אבל יש לו משמעות נוספת – מי שנטסה ונבדק וזכה להכרה בתור שכוח (ולדברי רב שרירא גאון, עיקר לשון "מומחה" – מנוסה, שניסוהו ובתנהו. והוא מן הארמית "איתמחא"). ודיין כזה רשאי לדון יחיד, אלא שאם טעה והזיק – עליו לשלם. ואילו "מומחה לבית דין" הריהו חכם שנטסה ונבדק על ידי בית דין ונתנו לו רשות לדון, ומדברי חלק מן המפרשים נראה כי כך יש להבין "מומחה" – שהמחוזה, כלומר שניתנה לו רשות לכך (ראה סנהדרין לג,א). והוא אינו חייב לשלם, שהרי עשה ברשות מפורשת, ומזלו של בעל הדין גרם לו שיפסיד (רש"י).

דינא דגרמי "דינא דגרמי" הריהו דומה במשמעו ל"גרמא", במוכן של נזק לא ישיר שאדם גורם לחבירו. אלא שבניגוד לגרמא בוויקין, שפטור עליו לדעת הכל, מצאנו כי ר' מאיר דן "דינא דגרמי", כלומר, מחייב על כך (וכך גם מסקנת ההלכה).
יש ראשונים הסבורים כי אין הבחנה מהותית בין "גרמא" ו"גרמי", לא מבחינת מהות הנזק, ולא מבחינת הדין. אבל ראשונים רבים חילקו באופנים שונים בין הדברים (ראה דיון מפורט בקתרטס "דינא דגרמי" של הרמב"ן). ובעיקר החזר "דינא דגרמי" בהקשר של דיבור הגורם נזק ממוני לניזק, וכגון הנידון בסוגייתנו – כאשר דיון אומר על דבר שהוא אסור, ובדיבורו גורם הפסד לבלעים, או במעשה בעל משמעות מיופשות. כגון השרוף שט המוכיח את בעלותו של חברו בבכסים, ועוד, בניגוד לגרמא, מאופיין "הגרמי" כפעולה ישירה בגוף הדבר הניזק, כשהתוצאה של המעשה היא מיידית או בלתי נמנעת. צד מהותי נוסף בענין "דינא דגרמי" מצוי במחלוקת הראשונים, האם מדובר בקנס שקנסו חכמים במקרים בהם אין מקום לחייב את המזיק על פי דין (כך היא שיטת חלק מבעלי התוס'). או שיש לראות את המזיק בי"גרמי" כמויק מן התורה, על כל המשתמע מכך (כך הובא בשם רב האי גאון, וכן דעת הרמב"ן ועוד).

ותיפוק ליה דטעה בדבר משנה רש"י צוין למשנה במסכת חולין (נד,א), בה נאמר במפורש שבהמה כזאת אינה טריפה. ואף שרבי, ואף שנים רבות אחרי ר' טרפון הוא שחיבר את המשנה, בכל מקום היו משינות קבועות בכי חכמים דורות רבים קודם לכן, ורבי סדרם במשנתו. ויש מי שטען כי אם היתה משנה מסודרת באותה שעה, בודאי לא היה ר' טרפון שוכח דבר משנה. אלא כונת הגמרא היא, שכיון שנתברר בעדותו של תרדוס הרופא שאין זו טריפה – הרי זה כטעות בדבר משנה, שחזרו בו (שפת אמת).

ואם היה מומחה לבית דין, חכם שנטל רשות מבית דין לדון – פטור מלשלם.

שנינו במשנתנו שדיין שטעה כדינו צריך לשלם על הנזק שנגרם על ידי כך. ושואלים: **לימא תנן סתמא** [האם לומר ששנינו

במשנתנו בסתם] **כדעת רבי מאיר, דדאין דינא דגרמי** [שהוא דן דין של גורמים], שמחייב אדם על נזק שהוא גורם, גם אם אינו עושה מעשה בידו? אמר רבי אילעא אמר רב: יש לפרש משנתנו גם למי שאינו דן "דינא דגרמי" וכגון באופן שנשא ונתן ביד, כלומר, שהוא בעצמו לקח חפץ מאדם אחד ונתן לשני, ואם כן עשה מעשה. ושואלים: וכיצד יכול אתה להסביר כך את משנתנו? **בשלמא** [גניח] מה ששנינו **שחייב את הזכאי – כגון שנשא ונתן ביד**, שלקח מן הזכאי ונתן לידו של החייב. אלא זיכה את החייב היכי דמי [כיצד מדובר]? **אי דאמר ליה** [אם שאמר לו] **"פטור אתה" – והא** [והרי] **לא נשא ונתן ביד שום דבר: אמר רבינא: כגון שהיה לו למלוה משכון של הלווה בידו, שעל ידו יכול היה להיפרע מן הלווה, ונטלו הדיין בידי היםנו, ונתנו ללווה בחזרה שלא כדין. וכן מה ששנינו טימא את הטהור – דאגע בהו שרץ** [שהגיע בהם] שרץ בפירות, שהיה ספק אם הם טמאים, כדי להבטיח שיהנוגו בהם דין טומאה. וכיצא כזה מה ששנינו טיהר את הטמא – שעירבן את הפירות שהיה בהם ספק עם פירותיו הטהורים של השואל, להראות שטהורים הם, ואחר כך הוכרע על פי חכם מומחה שהם טמאים, ואם כן עשה נזק בידיו ממש.

ד משנה "ומעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, וקא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוהו. וְאָמַר תּוֹדוֹס הָרױפֵא: אִין פְּרָה וְחִזְיָה יױצָאָה מֵאַלְכְּסַנְדְּרִיא שֶׁל מְצֻרִים שְׂאִין חוֹתְכִין הָאֵם שְׁלָהּ בְּשָׁבִיל שְׁלָא תִלְדּ. אָמַר רַבִּי טְרַפּוֹן: הֵלֵכָה חֲמוּרָךְ, טְרַפּוֹן! אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: רַבִּי טְרַפּוֹן, אַתָּה מוֹמָחָה לְבַיִת דִּין – וְכָל הַמוֹמָחָה לְבַיִת דִּין פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם.

ה גמרא "וְתִיפּוֹק לִיָּה דְּדִטְעָה בְּדָבָר מְשֻׁנָּה, וְיִטְעָה בְּדָבָר מְשֻׁנָּה – חֲזוֹר! – חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא – דִּטְעָה בְּדָבָר מְשֻׁנָּה חֲזוֹר. וְעוֹד, "אִי נָמִי בְּשִׁיקוּל הַדְּעִת טְעִיתָה – מוֹמָחָה לְבַיִת דִּין אַתָּה, וְכָל הַמוֹמָחָה לְבַיִת דִּין פְּטוֹר מִלְּשָׁלֵם.

ו משנה הנוטל שכר להיות רואה את הבכורות – אין שוחטין על פיו, אלא אם כן היה מומחה

ובא מעשה זה לפני חכמים בבית הדין ביבנה, והתירוהו משום טריפה, וטעמם, שהרי אמר תרדוס הרופא: אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה קודם שתצא משם, בשביל שלא תלד במקום אחר. שהיו להם גזעים מובחחים של בהמות, שמחירים גבוה, ולא רצו שיתרבו במקומות אחרים. והואיל והפרות הללו חיות זמן רב לאחר מכן, הרי זה מוכיח שאינן נעשות טריפה על ידי כריתת ההדמ. אמר רבי טרפון על עצמו: הלכה חמורך טרפון, כלומר, הפסדת את חמורך, שתצטרך למוכרו כדי לשלם עבור הפרה שהטרפת! אמר לו רבי עקיבא: רבי טרפון, אתה מומחה לבית דין, וכל המומחה לבית דין פטור מלשלם.

ה גמרא ושואלים על דברי ר' עקיבא: ותיפוק ליה [ותצא לו] שר' טרפון פטור, משום שטעה בדבר משנה, שהרי שנינו במשנה שבהמה שניטלה האם שלה אינה טריפה, וחכם שטעה בדבר משנה – הרי הוא חוזר בו, כלומר, אין תוקף למה שהורה. ומי שהאכילה לכלבים – מתוקף הוראה בטילה עשה! ומשיבים: **חדא ועוד קאמר** [טענה אחת ועוד אחת הוא אומר]: **חדא** [אחת] – שטעה בדבר משנה חוזר. **ועוד, אי נמי** [אם גם כן] **בשיקול הדעת טעיתה**, ולא בדבר משנה, ובמקרה זה אין הדין חוזר – בכל זאת מומחה לבית דין אתה, וכל המומחה לבית דין פטור מלשלם.

ו משנה הנוטל שכר להיות רואה את הבכורות, אם יש בהם מום, ולהתירם – אין שוחטין על פיו את הבכור, אלא אם כן היה מומחה

היה מומחה
מתניתין דדן את הדין, וקדחי – אמאי לא חייביה מהך?

דטעה בדבר משנה חוזר שהואיל והדין שדן בטל, נמצא שמה שעשה האיש שהאכילה כלבים – לא עשה על פי דינו של ר' טרפון. וגם אין מקום לחייבו כדון מויק, משום שלא נתכוון להזיק (רמב"ם). ויש מי שכתב כי יסוד הפטור של הדיין קשור ברשלנות של השואל עצמו, שעשה כן בניגוד להלכה מפורשת (בעל המאור).

אי נמי בשיקול הדעת טעיתה בניגוד לטעות בדבר משנה, שם מדובר בהלכה מפורשת, שהדיין שכה או לא למד, טעות בשיקול הדעת מוגדרת במסכת סנהדרין (ג,א). כמקרה בו יש מחלוקת שלא הוכרעה במפורש, ושיקול דעתו של הדיין נוגד "סוגיא דעלמא", כלומר, נוגד את המנהג (רמב"ם) או את מה שנראה לרוב הדיינים (רש"י). או את הדעה שסוגיית הגמרא הולכת לפיה (ר"ף). והוסיף הרמב"ם (בפיה"מ) כי כאשר אין מדובר בפסיקה שנוגדת את המנהג או הדעה המקובלת, הרי גם אם הדעת מורה לומר להיפך – אין מקום להגדיר את הדבר כטעות, כל עוד הדבר אפשרי מבחינה היגיונית, והחכם משתמש בדרכים המקובלות בפסיקת ההלכה (ראה אמרי בינה חר"מ סימן לב).

אורה ההלכה

דינא דגרמי דנים דינא דגרמי (ודווקא באדם חייב דינא דגרמי, אבל כבהמה פטור). לפיכך הפוחת מטבע של חברו והעביר צורתו, חייב, אף על פי שלא חיסרו. והמוכר שטר חוב לחבירו חזרו ומחלו, שהוא מחול – צריך לשלם ללוקה. (שריע חר"מ שפג, א).
שניטלה האם שלה בהמה שניטלה האם (בית ההדמ) שלה – הרי זו מותרת. כמשנה חולין נד,א. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ח הכיזה. שויע יו"ד מה, א).
דטעה בדבר משנה דיון שטעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דינים המפורשים במשנה או בתלמוד או בדברי הפוסקים – חזר הדין ודינם כהלכה (ואפילו נטל מיד החייב ונתן לבעל חובו). ואם אי אפשר להחזיר את הדין, כגון שבעל הדין אלים, או שהלך למדינת הים, או שיטמא דבר טהור, או שהטרף בהמה והאכילה לכלבים – פטור מלשלם. ואף על פי שגרם להזיק, מכל מקום לא התכוון להזיק. ויש חולקים וסבורים שחייב לשלם (רמ"א). ומכל מקום, לכל הדעות, אם נשא ביד ואי אפשר להחזיר – חייב, אלא אם כן הוא מומחה וקיבלוהו עליהם (אורים ותומים). ונראה שכל רב בעירו שהתמנה על ידי הציבור בגלל גדולתו בתורה יש לו דין מומחה שקיבלוהו (ערך השולחן). (רמב"ם שם ה"א. שריע שם סעיף א).

מסורת הש"ס

- ה. שם לג,א.
- שם. שם צג,א.
- ירושלמי גיטין פ"יה ה"יה.
- כתובות פד,ב. ק,א. סנהדרין לג,א. עיין ירושלמי סנהדרין פ"א ה"יא. שם פ"יא ה"ד.

גרסות

מומחה לבית דין ברמב"ן: **מומחה לרבים**.

שרץ בכתי"י: **טמא** ויש בכתי"י: **את הטמא**.

ומעשה בפרה במשניות ועוד: **מעשה בפרה** ובשי"מ כבמקבילה: **ומעשה בפרה של בית מנחס**.

האם שלה יש בכתי"י: **האום שלה**. **ביבנה** במשניות וברוב כתה"י מלה זו חסרה.

ואמר תודוס במשניות: **אמר תודוס** ויש שגרסו כבמקבילה: **שאמר תודוס**.

תודוס יש בכתי"י: **תודוס** וכן הביא בשי"מ.

של מצרים במשניות וברוב כתה"י מילים אלה חסרות.

שאין חותכין האם ברוב כתה"י וכן בשי"מ: **עד שחותכין את האם**.

אתה מומחה ברוב כתה"י ובשי"מ: **פטור אתה שאתה מומחה**.

מומחה לבית דין יש בכתי"י:

מומחה בבית דין ויש: **מומחה של בית דין** ויש: **מומחה**.

וטעה בדבר משנה חוזר בכתי"י ועוד מילים אלה חסרות.

חוזר בשי"מ מוחק מלה זו.

העולם

ניטלה האם שלה נתינוח זה של נטילת הרחם נעשה במקרים שונים ואינו מסכן את חי הבחמה המנותחת. בימינו אין עושים נתינוח זה – שהוא למרות הכל מסוכן למדי – ובעלי חיים יאף כי הוא נעשה בנשים). אבל כאשר רצו לשמור את המנופול על הגזע המיוחד של בעלי חיים מסויימים, כגון הפרות והחזירים של אלכסנדריה, נקטו אז באמצעים אלה.

החיים

אלכסנדריא

אלכסנדריה הייתה במשך דורות רבים המרכז המדעי החשוב ביותר בעולם. שכנה בה ספריה ענקית של כתבי יד – הגדולה מסוגה בעולם העתיק, והתרכזו בה מלומדים בתחומים שונים. בסוף ימי הבית השני הייתה העיר מרכז של רופאים מומחים, בפרט בתחום האנטומיה. הרופאים של אלכסנדריה הגיעו להישגים רבים בתחום זה, והתמחו בניתוחים של בני אדם ובעלי חיים.

אישים

ר' טרפון

גדולי התנאים בדור שלאחר חורבן הבית.

ר' טרפון שהיה כהן עוד הספיק לשמש בבית המקדש, אף שהיה כנראה אז צעיר לימים. כפי הנראה היה בן גילם של תלמידי ר' יוחנן בן זכאי ואולי אף למד מפיו. הוא נזכר כמי שמצוי ביחסים קרובים עם ר' אליעזר ור' יהושע (הקורא לו "טרפון אחי"). היה מצוי הרבה בישיבה הגדולה ביבנה ושמ הוא נשוא ונתון עם כל החכמים החשובים שלמדו בה. מתחילה היה כעין רב לר' עקיבא, אך אחר כך, כאשר גדל ר' עקיבא, נעשה לו כתוב. ואכן בן מחלוקתו הקבוע של ר' עקיבא הוא ר' טרפון, שהיה בין מבכיו ומוקירי החשובים. כמה מחכמי הדור הבא היו תלמידיו ובייחוד ר' יהודה, תלמידו המובהק, שהיה מצוי אצלו מעורו.

נראה כי מקום מגוריו הקבוע של ר' טרפון היה בעיר לוד. הוא היה עשיר גדול, והיה נתון כספים מרובים לצדקה ולגמילות חסדים מכל סוג. על מנהגי חסידות ענהג מסופרים דברים רבים ובפרט על הידורו במצוות כיבוד אם. בני אחותו של ר' טרפון ישבו לפני רבי, וכן גדל רבי מת כן בתו של ר' טרפון להיות אחת התורה של אותו הדור.

תודוס הרופא

שם זה הוא קיצור של השם היווני Τόδορος (תיאודורוס) משמעו מתתיהו. תרדוס הרופא היה כנראה רופא מפורסם בזמנו (הדור שלאחר חורבן הבית), ומסופר על מקרים אחדים שהסתייעו חכמים בעצתו המקצועית.